

ÜNİVERSİTE AÇMA KARARI VE EĞİTİMDE KAYNAK DAĞILIMI

Yrd. Doç. Dr. Reşide KABADAYI *

Giriş

Son günlerde yapılan açıklamalardan ülkemizdeki 29 üniversiteye ek olarak 47 yeni üniversite daha açılacağı ve bunların çoğunlukla üç büyük kent dışındaki illerde, bazılarının da eski üniversitelerin bölünmesiyle oluşturacağı anlaşılmaktadır.

Eğitime önemli ölçüde kaynak ayrılması anlamına gelen bu karar, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planının (1990-94) temel amaç ve politikalarından biri olan "Kamu yatırımlarının sektörel dağılımında eğitim ve sağlık sektörüne ağırlık verilecektir" (DPT, 1989 s.1) hükmü ile tutarlı görünmektedir. Ancak gelişme süreci içinde olan bir ülkede kıt kaynaklar dağıtılırken en uygun olması ya da kıt kaynakların en fazla ekonomik ve sosyal yararlar sağlayacak biçimde ayrılması gerekmektedir.

Kuşkusuz, eğitim kesimine kaynak ayrılması olumlu bir adımdır. Zira, son on yıldır eğitime ayrılan kaynaklar sürekli bir düşüş göstermiş ve bu sektör ihmal edilmiştir (Bursalıoğlu, 1988). Önemli olan bu kaynağın eğitim sektörünün gerçekleri ve sorunları gözönünde bulundurularak kendi içinde en uygun biçimde kullanılmasıdır. Aşağıda bu konu tartışılmaktadır.

Karar ve İtirazlar

1. Eğitim sistemimizin en acil sorunlarının başında sekiz yıllık temel eğitimle çok amaçlı, değişik programlı ortaöğretim sisteminin gerçekleştirilmesi gelmektedir (Bursalıoğlu, 1988, s.3). Nitekim, bazı batı ülkelerinde zorunlu öğretim 6-16 yaş kümesini kapsadığı, Japonya'da ise ortaöğretimin tüm çağ nüfusuna zorunlu kılınması hedeflendiği (Âdem, 1981, s. 96) halde, ülkemizde temel eğitimin ikinci basamağında (ortaokul) okullaşma oranı halen % 50 civarındadır. Altıncı Plan dönemi dönemi sonunda (1994) bu oranın % 80'e çıkarılması hedeflenmektedir (DPT, 1989, s. 292).

Görüldüğü gibi, Plan temel eğitimin ikinci basamağı düzeyinde % 30'luk bir okullaşma artışı öngörmektedir. Yükseköğretim düzeyinde öngörülen okullaşma artışı ise % 3'tür¹ (DPT, 1989, s. 293). Oysa üniversite kapasitelerinin eskilerine yakın olacağı düşünülürse 47 yeni üniversite yükseköğretim düzeyinde en az % 100 okullaşma artışı anlamına gelmektedir. Yani, karar plan hedeflerine uymamaktadır.

* Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

(1) % 12'den % 15'e

2. Durun ekonomik açıdan değerlendirildiğinde her eğitim düzeyi ya da tümünün ekonomik bakımdan getirdiği kazanç hesaplanabilir. Örneğin, bazı Latin Amerika ve Hindistan'da yapılan araştırmalar ilköğretim kazançlılık oranının, yükseköğretimden daha fazla olduğunu göstermektedir (Woodhall, 34,36). Öte yandan, herhangi bir eğitim düzeyine yapılan yatırımların kültür düzeyini ve işgücünün niteliğini yükseltme gibi dolaylı yararları vardır. Ancak henüz hiçbir araştırma, örneğin yükseköğretimin, ilköğretimden daha fazla dolaylı yarar sağladığını göstermemektedir (Woodhall, 1974, s. 22).

3. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ara insangücüne yüksek nitelikli insangücünden daha fazla gereksinim duyulmaktadır (Âdem, 1987, s. 153). Buna paralel olarak önceki Planlarda olduğu gibi, Altınca Plan da, ekonominin gereksinimi olan bu nitelikteki insangücünü yetiştirmek üzere mesleki ve teknik ortaöğretime önem verileceğini belirtmektedir² (DPT, 1989, s. 295). Öte yandan, bir araştırmaya göre mesleki ve teknik ortaöğretimde öğrenci maliyetlerinin yükseköğretimden daha düşük olduğu bilinmektedir³ (DPT, Öğrenci Maliyetleri, 1989).

Böylece, ekonomi açısından teknik ortaöğretime büyük talep ve gereksinim varken yükseköğretimde bu kadar yüksek orandaki dengesiz okullaşma, maliyetlerin de yüksek olmasından dolayı yerinde ve optimal kaynak kullanımı anlamına gelmemektedir. (Taşdurmaz, 1982, s. 22)

4. Son yıllarda eğitim sisteminde gözlenen en önemli sorunlardan biri, sistemin bütün basamaklarında (Bursalıoğlu, 1988) ve özellikle de yükseköğretimde (Âdem, 1991, s. 9) niteliğin düşmesi, niceliğin niteliğe yeğlenmesi olmuştur. Altıncı Plan'ın " Eğitimin her basamağında kalitenin yükseltilmesi esastır." (DPT, 1989, s. 293) hükmünü getirmesinin nedeni bu durum olsa gerek. Ancak, 47 yeni üniversite açma kararı bu hükme uygun görünmemektedir.

5. Yükseköğretim bir ülkenin özellikle yönetici kadrosunun yetişmesini, bilim ve teknolojiye ilerlemesini ve böylece doğrudan etkileyen bir öğretim basamağıdır. (Taşdurmaz, 1982, s. 5) Bu düzey aynı zamanda, bütün Kalkınma Planlarında öncelik verilen sanayileşme hedefinin gerektirdiği teknoloji üretimi, transferi ve uygulamasını gerçekleştirecek (DPT, 1977, s. 682) insangücünü yetiştiren kritik bir öğretim basamağıdır. Çağımızın bilimsel ve teknolojik devrim çağı olduğu akla getirilirse bu öğretim basamağının önemi daha da artmaktadır. Ancak niteliği düşük yükseköğretimin bu işlevini yeterince yerine getiremediği söylenebilir. Nitekim Beşinci Plan (1985-1989) " Yüksek eğitimli işgücünde ni-

(2) Plan'da Mesleki ve Teknik ortaöğretimde okullaşma oranının % 14.7'den % 21.2 ye yükseltilmesi hedeflenmektedir.

(3) 1987'de mesleki ve teknik ortaöğretimde öğrenci başına maliyet 380.000 civarında iken bu miktar yükseköğretimde, üniversitesine göre, 1 milyon ile 3 milyon arasında değişmektedir.

telik boyutunun önem kazanacak olması nedeniyle arz yetersizliği bulunmayan alanlarda yeni yükseköğretim kurumu açılmayacaktır." (DPT, 1985, s. 139) hükmünü getirmiştir. Plan'ın bu hükmünün yerine getirildiği hakkında herhangi bir kanıt bulunmadığına göre, yine niceliğin niteliğe yeğlenmesinin gerekçesini anlamak zor görünmektedir.

6. Ülkemizde iş gücüne katılma oranı giderek azalırken 4 işgücü fazlası 5 artmaktadır. (Altıntaş, 1989, s. 130) İşsiz olduğu kayda geçen kişilerin % 2,8'i ise yüksek öğrenim görmüş olanlardır. (TOBB, 1989, s. 40). Yüksek öğrenimlilerin gizli işsizliği de akla getirilirse bu düzeyde isdihdam sorununu gözönüne almadan öğrenci sayısını büyük oranlarda artırmak akılcı görünmemektedir.

7. Altıncı Plan'ın " Verimlilik" sorununu ayrı bir bölüm olarak ele almasından ülkemizde bu konuda sorunların bulunduğu anlaşılmaktadır. Çalışanların verimliliğini arttıran önemli etmenlerden biri de eğitim düzeyidir. Ancak, bu herkeşe yükseköğrenim sağlama anlamına alınmamalıdır. (Taşdurmaz, 1982, s. 3). Burada önemli olan, verimliliğin çalışanların hangi niteliklerine bağlı olarak arttığının belirlenmesi ve eğitimin ona göre ayarlanmasıdır ki, bu da bir nitelik sorundur.

Sonuçlar -

1. 47 yeni üniversite açılması kararı kaynakların optimal kullanımı ilkesi ile bağdaşmıyor görünmektedir.

2. Kararın Plan hedeflerine, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 14. maddesinde getirilen "planlılık" ve 39. maddesinde belirtilen "yükseköğretimde planlılık" ilkelerine uygun olmadığı söylenebilir.

3. Bir ekonomide yatırımlar geçmişteki sorunları çözmeye yöneliktir. Yükseköğretimde bu ölçüde üniversite açılması, geçmişteki herhangi bir sorunu çözmemektedir. Zira, yüksek öğretimde nicelik değil, nitelik sorunu bulunmaktadır.

Özetle, 47 yeni üniversite açılması kararının bilimsel, eğitimsel ya da ekonomik gerçeklerden çok politik nedenlere dayandığı söylenebilir. Örneğin; sekiz yıllık temel eğitimin yaygınlaştırılmasına, İmam Hatip ortaokulları nedeniyle çeşitli çevrelerin sıcak bakmadığı bilinmektedir. Öte yandan, karar, üniversite önündeki yığılma sorununu erteleme⁶ ve büyük boyutlara varan genç işsizliğine⁷ öğrenim sürelerini uzatarak geçici çözüm getirme gibi

(4) 1979 'da % 64.2; 1989'da % 56.9

(5) 1979'da % 13.6; 1984'te % 16.5, 1989'da % 13.9

(6) Yüksek öğretime girmek için sınava başvuranların ancak % 28'ine bu imkan sağlanabilmektedir, (Kaptan, 1986, s. 88).

(7) Ülkemizde kayda geçen açık işsizlerin % 39'unu 20-24, % 26'sını ise 15-29 yaş grubu oluşturmaktadır, (Bircan, 1987, s. 112).

görülmektedir. Oysa yüksek öğretim önündeki yığılma önceki eğitim kademe-lerinde yapılacak düzenlemelerle çözülebileceği gibi, yapısal ve kronik (Bircan, 1987, s. 105) işsizliğin çözümü ise daha köklü ve bilimsel önlemlere dayandırılmak durumundadır.

Öneriler

1. Eğitim sistemine ayrılan kaynakların temel eğitimin çağ nüfusuna yaygınlaştırılması, çok amaçlı ve mesleki ve teknik ağırlıklı ortaöğretim ve eğitimin bütün basamaklarında niteliğin artırılması gibi öncelikli sorunlarda kullanılması daha uygun olacaktır.

2. Gelişigüzel yükseköğretim diplomalı sayısını arttırmak insan gücü ve fiziki kaynak ısrafına yol açmaktadır. O nedenle, ekonomi ve sosyal gelişmenin darboğazları göz önüne alınarak problem çözümleyici nitelikte insan yetiştirilmesini hedef alan bir yükseköğretim politikası izlenmelidir. (Taşduurmaz, 1982, s. 26)

3. Kaynaklar yükseköğretimde kullanılacaksa öncelikle bu düzeydeki niteliği artırmada kullanılmalıdır. (Yükseköğretimde niteliği artırmak yollarının neler olduğu bu yazının kapsamını aşmaktadır)

KAYNAKLAR

Âdem, Mahmut, **Eğitim Planlaması**. Ankara : A.Ü.E.F. Eğitim Araştırmaları Merkezi Yayın No. 1, 1981.

----- "Planlı Bir Yükseköğretim Düzeni Kurulamaz mı?" **Eğitim ve Bilim Dergisi**. 79, 1, 1991

----- "İnsangücü Planlaması" **A.Ü. Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi**, 1- 4, 1, 12, 1987

Altıntaş, Mustafa. **Toplum Ekonomisi**, Ankara : 1989.

Bircan, İsmail, **Beşinci Plan Öncesinde İstihdam Yaklaşımları (1963 1984)**. Ankara : DPT, 1987

Bursalıoğlu, Ziya. "Azalan Bütçe ile Düşen Kalite" **Cumhuriyet Gazetesi Bilim Teknik Dergisi**, 9. 7, 1988.

DPT, **Yeni Strateji ve Kalkınma Planı Üçüncü Beş Yıl (1973 1977)**. Ankara : DPT Yayını No. 1272. 1973.

----- **Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985 - 1989).** Ankara : DPT Yayın No. 1974, 1985.

----- **Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1989 - 1994).** Ankara : DPT Yayını No. 2174 1989.

----- **Türkiye, Sosyal Göstergeler.** Ankara : DPT Yayın No. 223, 1990.

----- **Türkiye'de Öğrenci Maliyetleri (1979 - 1987).** Ankara : 1989.

Kaptan, Saim. Türkiye'de Yükseköğretim Reformu ve İnsangücü Potansiyeli. Ankara : DPT Yayın No. 2026, 1986.

Taşdurmaz, Ramazan. Türkiye'de Yükseköğretimle İlgili Verileri Değerlendirilmesi. Ankara : DPT Yayın No. 1822, 1982.

TOBB. İktisadi Rapor 1989. Ankara : TOBB Yayını No. 109, 1989.

Woddhall, Maureen. Çev. Necdet Serin. Eğitim Planlamasında Maliyet Fayda Analizi. Ankara : MEB Talim ve Terbiye Dairesi Yayını No. 24, 1974

EĞİTİM VE BİLİM DERGİSİ YAYIN İLKELERİ

1. Yazı kapsamı, 200 sözcük hesabıyla 10 daktilo sayfasını geçemez.
2. Yazının anlaşılabilirliğini artırmak için, yabancı sözcükler, Türkçe karşılıklarıyla birlikte yazılabilir.
3. Güncel sorunlara ilişkin yazılara öncelik verilir.
4. Yazılar iki kopye gönderilmeli, yazarın açık adresi ve varsa telefonu belirtilmelidir.
5. Yayın kurulu, yazılarda, gerekli gördüğü düzeltmeleri yapabilir.
6. Yazım kurallarına uyan yazılar yayınlanır.
7. Dipnot ve kaynakça göstermede dikkatli ve tutarlı bir yol izlenmelidir.
8. Çeviri yazılar orijinali ile birlikte gönderilmelidir.
9. Başka dergilerde yer alan yazılar yayınlanmaz.
10. Dergiye gönderilen yazılar yayınlansın veya yayınlanmasın, geri gönderilmez.
11. Bir sayfa için, telif yazılara 25.000.- , çevirilere 15.000. - ,derlemelere 10.000.- , lira ödenir.